

Maturitní témata – ZÁKLADY SPOLEČENSKÝCH VĚD

1. Stát, národ a státoprávní teorie a základy politologie

Základní okruhy: vymezení politologie jako vědy, základní politologické pojmy, pojem státu, teorie vzniku státu, národ a národní stát, typy a formy státu, funkce státu, státní symboly, podstata politické moci

přidělené pojmosloví: moc, pravomoc, legitimita, legalita, státní suverenita, centralizace a decentralizace politické moci, společenská smlouva, republika, monarchie, demokracie, autokracie, totalita, absolutismus, stavovský stát, konstituční a parlamentní monarchie, (demokratický) právní stát

2. Česká republika jako demokratický stát

Základní okruhy: ústava jako nejvyšší zákon státu, kontrola státní moci, složky státní moci, orgány státní správy a samosprávy ČR, vertikální a horizontální členění státní moci, historie české ústavnosti a státnosti

Přidělené pojmy: Ústava a ústavní pořádek ČR, systém brzd a rovnovah, Parlament, vláda, ministerstva, prezident a soudní systém ČR, Ústavní soud ČR, územní správa a samospráva, přenesená působnost, princip subsidiarity, kraj, hejtman, statutární město, primátor, město, obec, starosta, ombudsman, Ústavy ČSR, ČR a jejich předchůdci, vznik ČSR, legie, T. G. Masaryk, 1. republika, mnichovský komplex, Vítězný únor, Varšavská smlouva, Pražské jaro, Normalizace, Jan Patočka, Sametová revoluce, Václav Havel, rozdělení ČSFR

3. Politika, politické subjekty, volební systémy a politické ideologie

Základní okruhy: politika, politické strany a hnutí – jejich podstata a rozdíly, vznik, vývoj a funkce politických stran, klasifikace politických stran, politické ideologie a jejich základní proudy, politický extremismus, přímá a nepřímá demokracie, volební systém ČR, podmínky svobodných, demokratických voleb, typy voleb, charakteristika volebních systémů, občanská společnost

Přidělené pojmy: politika, politik, politické hnutí, politická strana, politická socializace, politická kultura, liberalismus, socialismus, konzervatismus, komunismus, fašismus, nacismus, environmentalismus, feminismus, anarchismus, participace občana na veřejném životě, nezisková organizace, petice, referendum, volební kampaň, většinový, poměrný a smíšený volební systém, skrutinium, koalice, opozice, stínová vláda

4. Demokracie – její principy a aktuální problémy, občan, občanská společnost a lidská práva

Základní okruhy: základní principy demokracie, typy demokracie, různá pojetí demokracie (i v historii),

Listina základních práv a svobod: preambule, fundamenty základních práv a svobod (5 základních okruhů), vybrané paragrafy Listiny základních práv a svobod, význam LZPS pro budoucnost Evropy a světa

Přidělené pojmy: zastupitelská a přímá demokracie, axiologický přístup, procedurální pojetí demokracie, formální, reálná a liberální demokracie, majoritní, konsensuální, konsociační demokracie; polyarchie, antická demokracie, korupce, lobby, Ústavní pořádek ČR, přirozené právo, Všeobecná deklarace lidských práv (1948), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966), Evropská konference o ochraně práv člověka a základních svobodách (1950), Deklarace práv dítěte (1959), Úmluva o právech dítěte (1989) Magna charta libertatum, Deklarace nezávislosti USA, Deklarace práv člověka a občana

5. Pojem a význam práva, právní systémy, prameny práva

Základní okruhy: základní právní pojmy, právní a mravní vědomí, spravedlnost, zákonnost, právní systémy, způsoby dělení práva, prameny práva, dějiny práva

Přidělené pojmy: právo, stát, zákon, subjektivní chování, morálka, mravní norma, právní vědomí, kontinentální, angloamerické a právo šaría, soukromé a veřejné právo, subjektivní a objektivní právo, pozitivní a přirozené právo, hmotné a procesní právo, právní obyčej, precedens, kolektivní smlouva, psané a nepsané právo, Chammurabiho zákoník, Desatero, „miluj bližního svého“, Codex iuris civilis, Zákon sjudnym ljudem, ordál, Codex iuris canonici

6. Právní řád, právní předpis, legislativní proces, právní vztah, právní způsobilost, právní odpovědnost, právní ochrana občana, soudní řízení

Základní okruhy: právní řád ČR a jeho členění, právní norma a právní předpis, struktura právní normy, vlastnosti právního předpisu, tvorba a schvalování zákonů, způsob uveřejňování právních norem, právní vztahy a jejich členění, typy právní způsobilosti a odpovědnosti, systém soudů ČR, orgány právní ochrany občana, 5. hlava LZPS, soudní řízení – jeho zásady a odlišnosti

Přidělené pojmy: právní síla, platnost, hypotéza, dispozice, sankce, platnost, účinnost a působnost právních předpisů, legislativní proces, novelizace, subjekt, objekt a obsah právního vztahu, fyzické a právnické osoby; veřejnoprávní korporace, právní subjektivita, způsobilost k právům a povinnostem (svéprávnost), způsobilost k protiprávnímu (deliktnímu) jednání, procesní způsobilost; deliktní, obecná a objektivní odpovědnost; systém soudů ČR, civilní a trestní soudy, Ústavní soud ČR, právní profese, dvoustupňové soudní řízení, odvolání, obnova soudního řízení, dovolání, občanské, správní a trestní soudní řízení

7. Systém práva (právní odvětví)

Základní okruhy: důležitá právní odvětví a jejich prameny, občanské právo, rodinné, trestní a pracovní právo, evropské právo, správní právo, ústavní právo, právo veřejné a soukromé a rozdíly, finanční právo,

Přidělené pojmy: materiální a formální prameny práva, ústavní normy, sousedská práva, držba, vydržení, odúmrť, platební rozkaz, církevní a civilní sňatek, rozvod, adopce, pěstounství, vztah rodič – dítě, trest smrti, trestní právo hmotné a procesní, smlouva, závazek, kupní smlouva, smlouva o dílo, dohoda, nezaměstnaný občan, minimální mzda, mezinárodní smlouva, subjekt mezinárodního práva, veřejná správa, kraj, obec, instituty finančního práva

8. Mezinárodní vztahy a jejich charakteristika, ČR v mezinárodních vztazích

Základní okruhy: mezinárodní vztahy a organizace, OSN, NATO, EU, jejich struktura, význam a zásadní dokumenty; mimoevropské formy integrace, zapojení ČR v mezinárodních organizacích v minulosti a v současnosti, výhody a nevýhody členství v EU

Přidělené pojmy: ministerstvo zahraničí, velvyslanec, vyslanec, summit, ratifikace, mezinárodní subjektivita, integrace, desintegrace, studená válka, kolonie, dominium, evropská integrace, Evropský parlament, Evropská rada, Rada EU, Evropská komise, Evropský soudní dvůr, ECB, Schengenský prostor, Maastrichtská smlouva, Kodaňská kritéria, Lisabonská smlouva, NATO, OSN, Valné shromáždění, Generální tajemník OSN, Rada bezpečnosti OSN, Mezinárodní soudní dvůr v Haagu, UNESCO, UNICEF, Mezinárodní Červený kříž, NAFTA, ASEAN, MERCOSUR, Commonwealth, G8, SNS, OPEC, Víšegrádská skupina, Varšavská smlouva, RVHP, OBSE

9. Soudobý svět a globální problémy lidstva

Základní okruhy: globalizace, významné globální problémy a jejich členění (energie, chudoba, nadnárodní korporace, oligarchizace politické a mediální scény, politický a náboženský extremismus, války), humanitární pomoc

Přidělené pojmy: intersociální, ekosociální, antroposociální problémy; trvale udržitelný rozvoj, sociální sítě, ADRA, Člověk v tísni, migrace, kulturní antropologie, global shifts – globální změna, deregulace, internacionalizace, kulturní homogenizace, časoprostorová komprese, sociální polarizace

10. Ekonomie jako věda, základní ekonomické pojmy, významné osobnosti a směry v ekonomii

Základní okruhy: Ekonomie – předmět a metody zkoumání, ekonomika, mikro- a makroekonomie, hospodářská politika, potřeby, ekonomické statky a služby, výroba a výrobní faktory, subjekty a sektory,

dělba práce, ekonomické teorie a ekonomické systémy, základní ekonomické otázky, osobnosti ekonomie

Přidělené pojmy: makroekonomie, mikroekonomie, pozitivní a normativní ekonomie, uzavřený ekonomický systém, transakční náklady, hospodářský cyklus, externality, hmotné, individuální, existenční a luxusní potřeby, spotřební a výrobní statky; volný, ekonomický, soukromý a veřejný statek; věcné a osobní služby, primární a sekundární výrobní faktory, půda, mzda, superhrubá mzda, kapitál, zisk, úrok, technologie, přirozená, společenská, mezinárodní a dělba práce v pracovních operacích, zvykový, příkazový a tržní ekonomický systém; Jean-Baptiste Colbert, Adam Smith, Karel Marx, John Maynard Keynes, Milton Friedman

11. Úloha státu v tržní ekonomice, podnikání a zaměstnání, úřady práce

Základní okruhy: stát a tržní ekonomika, tržní systém - jeho charakteristika a principy, národní hospodářství, státní rozpočet, tržní selhání, daňová soustava, nezaměstnanost, úřad práce, podnikání a jeho právní úprava, obchodní společnosti a jejich charakteristika, management a marketing

Přidělené pojmy: trh, nabídka, poptávka, cena, agregace, substituty, komplementy, konkurence, hrubý domácí produkt, absolutní výhoda, externality, nerovný přístup k informacím, nedokonalá konkurence, kartel, monopol, přímé a nepřímé daně, spotřební daň, DPH, míra nezaměstnanosti, nezaměstnanost sezónní, frikční, systémová a cyklická; živnost, v.o.s., a.s., s.r.o., komanditní společnost, družstvo, státní podnik, obchodní rejstřík, klamavá nabídka, marketing, management

14. Burza, peníze cenné papíry, mezinárodní bankovní domy, bankovní systém ČR

Základní okruhy: charakteristika, podoba a druhy cenných papírů, krátkodobé a dlouhodobé cenné papíry, majetkové cenné papíry, druhy fondů, úvěrové cenné papíry, peníze (podoba, funkce peněz a formy platby), cenová hladina, inflace, inflační spirála, bankovní soustava, bankovní služby

Přidělené pojmy: šek (soukromý, bankovní), směnka (cizí, vlastní), eskont, státní pokladniční poukázka, akcie, podílové listy, obligace, hypoteční zástavní listy, Euro, zbožové peníze, žirové peníze, ochranné prvky platidel, měna, měnový kurz, kurzovní lístek, valuta, deviza, devalvace, revalvace, Česká národní banka, komerční banka, Burza cenných papírů, RM systém, míra RSPN, běžný účet, platební, debetní a kreditní karta; úrok, dluh, hypotéka, leasing

13. Sociologie jako věda, významné osobnosti a sociologické směry

Základní okruhy: vymezení sociologie jako vědní disciplíny, předmět sociologie, sociologie ve vztahu k dalším humanitním disciplínám, metody sociologického výzkumu, struktura a funkce sociologie, vznik, dějiny a osobnosti sociologie, hlavní paradigmaty sociologického myšlení 20. století

Přidělené pojmy: sociální jev, sociální fakt, kauzalita, sociologická imaginace, sociální jednání, kvantitativní výzkum, kvalitativní výzkum, obecná a aplikovaná sociologie, makro- a mikrosociologie, kritická, poznávací a kritická a ideologická funkce sociologie; období velkých teorií, období velkých výzkumů, období velkého hledání; tradiční společnost, moderní společnost, postmoderní společnost, Auguste Comte, Herbert Spencer, Karl Marx, Emile Durkheim, Vilfredo Pareto, Max Weber, Tomáš Garrigue Masaryk, funkcionalistické, konfliktualistické, objektivistické a interpretativní paradigma

14. Základní sociologické pojmy, sociální kontrola a deviace, sociální změna, komunikace a média

Základní okruhy: socializace, sociální vztahy a sociální struktura, sociální útvary, sociální pozice a sociální role, sociální stratifikace a typy stratifikačních systémů, sociální mobilita, sociální kontrola a její typy, moc a autorita, sociální změna, komunikace, média, multikulturalismus

Přidělené pojmy: sociální interakce, instituce, organizace, organicizmus, sociální agregát (dav, shluk), členská, nečlenská a referenční skupina; primární a sekundární skupina; sociální status (vrozený, získaný, připsaný), role, konflikty rolí, prestiž, kasty, stavy, třídy a vrstvy; sociální kapitál, míra vertikální mobility, horizontální mobilita, intergenerační a intragenerační mobilita, kontrola vnější, sebekontrola, pozitivní a negativní sociální kontrola, autorita charismatická, tradiční, legální (racionální), sociální problém, sociální distance, asimilace, integrace, identita, kulturní konformita, deviace, deviantní subkultury, pokrok, stagnace, retardace, regres, evoluce, revoluce, anomie, sociální komunikace, veřejné mínění, veřejnoprávní a soukromá média, masová komunikace - masmédia, investigativní žurnalistika

15. Soudobé problémy české společnosti, sociální konflikt, rodina jako sociologický fenomén, krize rodiny, genderová problematika

Základní okruhy: vymezení problémů soudobé české společnosti optikou sociologie, sociální konflikt a řešení problémů, rodina jako sociální skupina, tradiční rodina, moderní rodina, rodina v době postmoderní, komunikace v rodině, vztahy v rodině, péče o členy rodiny, nejčastější problémy v současné rodině (konflikty, zanedbání péče, týrání, neporozumění, absence komunikace, rozvodovost v ČR), gender – vymezení pojmu, rysy, související pojmy

Přidělené pojmy: snížení porodnosti, sňatečnosti, zvýšení rozvodovosti, stárnutí české populace, vyloučené lokality, etnocentrismus, rasismus, netolerance, interpersonální a intrapersonální konflikt, orientační, prokreační, úplná, neúplná, dysfunkční, sociální role muže, sociální role ženy, sociální status dítěte, patriarchát, matriarchát, monogamie, polygynie, polyandrie, polygamie, nukleární rodina, registrované partnerství, adopce, osvojení, výchova dětí homosexuálními a lesbickými páry, genderová socializace, dělba práce, genderové stereotypy a role

16. Psychologie jako věda, významné osobnosti a směry v psychologii

Základní okruhy: vznik psychologie a její kořeny, předmět psychologie, významné psychologické přístupy, psychologické disciplíny, významné osobnosti z oblasti psychologie, psychologie a její vztah k dalším humanitním disciplínám, metody výzkumu v psychologii, perspektivy psychologie v globalizovaném světě

Přidělené pojmy: strukturalismus, psychoanalýza, behaviorismus, přístup biologický, behaviorální, psychodynamický, fenomenologický, gestalt a kognitivní; psycholingvistika, biopsychologie, psychofyziologie, farmakopsychologie, psychometrie, narativní psychologie, introspekce, extraspekce, rozhovor, experiment, kazuistika, pozorování, Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Carl Ransom Rogers, Alfred Adler, Abraham Maslow, Erik Erikson, Jean Piaget, Max Wertheimer, Noam Chomsky, Wilhelm Wundt, globalizace, ztráta identity

17. Psychologie osobnosti, vývojová psychologie

Základní okruhy: osobnost a její definice, čtyři složky struktury osobnosti, etapy vývoje osobnosti, psychické jevy osobnosti (vlastnosti, procesy, stavy), fyziologické mechanismy psychiky, charakter, učení, trojčlenka: myšlení – řeč či jazyk – učení

Přidělené pojmy: id, ego, superego, Hippokratés, Galén, sangvinik, cholerik, melancholik, flegmatik; hereditarianismus, enviromentalizmus, pyknický typ, svědomí, deprivace-frustrace, recepce, percepce, apercepce, podprahové vnímání, podmíněný reflex, empatie, sensitivita, archetyp, Oidipův komplex

18. Psychické procesy a stavy, duševní poruchy, psychopatologie a psychohygienu

Základní okruhy: projevy psychiky, psychické procesy a stavy, duševní poruchy a příčiny jejich vzniku, krizová intervence, terapie (definice, jednotlivé druhy terapií), psychohygienu, zátěžové situace, psychická pomoc

Přidělené pojmy: chování, prožívání, poznávací, emocionální, motivační proces, pocity, stavy trvalé a přechodné, biogenní, somatogenní, psychogenní, sociogenní příčiny; SPU, poruchy psychických procesů, stavů, osobnosti, labilita, averze, fobie, schizofrenie, maniidepresivní psychóza, neuróza, neurastenie, hysterie, psychopatie, oligofrenie, komplex, psychopatologie, konflikt, konfrontace, motivace, strategie zvládnání zátěžových situací, typy zátěžových situací

19. Vznik filozofie a její význam v životě člověka, filozofie, náboženství a věda, mýtus filozofie,

nejvýznamnější filozofové antického světa

Základní okruhy: základní filozofické pojmy, filozofické disciplíny, vztah filozofie s dalšími humanitními disciplínami, z dějin mytologie, etické normy sedmi mudrců, hledání pralátky u přírodních filozofů, Sókrates (dialektika, ironie, pravda), Platón (22 dialogů; Ústava a Zákony), Aristotelés (Politika, O duši, Etika Níkomachova, Poetika)

Přidělené pojmy: chaos, logos, mythos, dithyrambos, fatum, Satyr, Gorgona, Kraken, Perseus, Paris, fenomén údivu, úzkost, nesamozřejmost bytí, skepse, hermeneutika, logika, atomy, číslo, zoé, sarx, sóma, ananké, moiry, Cháron, Athény, Mílét, sofisté, aletheia, anamnésis, theoria, gnósis, dikaiosyné, eidos, harmonia, estetika, svět idejí, mýtus o jeskyni, materia, pneuma, psyché, hylé, nús, voluntas, epithýmia, sofrosyné, dialog, maieutika, entelecheia, rod, druh

20. Středověká filozofie a novověká filosofie

Základní okruhy: scholastika, základní problémy středověkého myšlení (realismus contra nominalismus), principy středověkého myšlení (symbolika, logika, disputace), specifika českého středověkého myšlení (Jan Hus, Jeroným Pražský), renesanční filosofie, racionalismus a empirismus, René Descartes (Cogito, ergo sum), Francis Bacon (předpoklady rozumu a poznání), Thomas Hobbes (Homo homini lupus), Voltaire (Vyznávám katolickou nauku a nesnáším pověru), Jean Jacques Rousseau, Immanuel Kant (Nečiň jinému to, co nechceš, aby jiní činili tobě), Jan Amos Komenský

Přidělené pojmy: pět důkazů Boží existence, mystika, architektura, postavení ženy (Evy, Máří Magdalény), postavení muže (Adama, Ježíše Krista), úloha symbolů (kameny, stromy, rostliny, přírodní prvky), odvolání ke Kristu, odpustky, disputace, quodlibet, klášter – kostel – město, středověká vzdělanost, Philosophia ancilla theologiae, Credo, ut intellegam, koperníkovský obrat, „cogito ergo sum“, res cogitans, res extensa, ontologický důkaz Boha, metoda skepse, novověcí filozofové jsou matematici; Nová Atlantida, praktická účinnost, společenská smlouva, Leviathan, tolerance, kritika náboženství, Rousseauovo pojetí sekulární společnosti, vznešený divoch, Kantův „temný“ návrat k evangeliu Ježíše Krista; kategorický imperativ, kritika čistého a praktického rozumu, Hlubina bezpečnosti, Labyrint světa a ráj srdce

21. Významné osobnosti filosofie 19. století

Základní okruhy: ideové kořeny totalitních systémů, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Friedrich Nietzsche, Arthur de Gobineau, Houston Stewart Chamberlein, Karl Marx, Vilfredo Pareto

Přidělené pojmy: Geist, sebeodcizení, hegelovská triáda, dialektika pána a raba, pojetí dějin, pohyb, boj protikladů; filosof s kladivem, filosofie vůle, antimoralistický, antidemokratický, antisocialistický, antifeministický, antiintelektuální a antikřesťanský, Apollón, Dionýsos, nadčlověk; rasa, árijci, žid,

selekce, přirozený výběr; třídní boj, nadhodnota, evoluce, revoluce, odcizení, komunizmus; teorie elti, derivece, residua, fašizmus, ideologie, führerprinzip

22. Filosofie ve stínu světových válek, soudobá filosofie, česká filosofie 20. a 21. století

Základní okruhy: Historismus (Wilhelm Dilthey), filosofie života (Henri Bergson), pragmatismus (William James, John Dewey), klasická fenomenologie (Edmund Husserl), existencialismus (Jean Paul Sartre, Karl Jaspers, Gabriel Marcel, Albert Camus), filosofie dialogu (Martin Buber, Emmanuel Lévinas), filosofie bytí (Martin Heidegger), česká filosofie (TGM, Emanuel Rádl, Erazim Kohák, Egon Bondy, Václav Bělohradský), Hannah Arendtová

Přidělené pojmy: otázky dějin; vůle, intuice, prostor a čas; metoda poznání, pragmatik, utilitarismus, „méně teorie, více praxe“; fenomén, „Zpět k věcem samým“, 2 světy; lidská existence, svoboda, úzkost, mezní situace, absurdita, „Mýtus o Sysifovi“; dialog Já a Ty, Já-Ono, chasidismus, nelhostejnost, exteriorita, interiorita; „Jsem, tedy myslím“, filosofie bytí, autentické a neautentické bytí, bytí ke smrti; „Tábor je náš program“, humanitní demokracie, racionální teismus, Otázka sociální, sebevražda; mravní odpovědnost, katolický myslitel; dvojí svět, filosofie výchovy; etické otázky, ekocentrista; představitel undergroundu; liberální, levicově smýšlející, tekutý hněv; původ totalitarismu

23. Etika – vymezení pojmu, morálka a mravnost, Etická výchova v současnosti

Základní okruhy: etika, tradiční etické hodnoty (od Sókrata k Frommovi), etické hodnoty a globalizovaný svět (postmoderní svět a my), směry etiky, bioetika, vybrané otázky z bioetiky

Přidělené pojmy: morálka, etika, mravnost, deskriptivní etika, normativní etika, metaetika, aplikovaná etika, etika autonomie, etika odpovědnosti, situační etika, kategorický imperativ, svědomí, důstojnost, osobitost, iniciativa, tvořivost, tolerance, respekt, empatie, asertivita, afinita, senzibilizace, náhradní mateřství, lobotomie, sterilizace, kryonika, transsexualita, obřízka, lesbizmus, euthanasie, potrat, adopce dětí homosexuálními páry

24. Kultura a civilizační okruhy, významná náboženství světa (východní okruh)

Základní okruhy: kultura – vymezení pojmu, prvky, znaky a funkce kultury, civilizace, hinduizmus, buddhizmus (základy nauky), taoismus, konfucianismus, džinismus

Přidělené pojmy: kulturní difúze, subkultura, socializační, humanizační, výchovná, relaxační, kompenzační, akumulativní a integrativní funkce; Tat twam asi, puruša, Višnu, Kršna, Šiva, meditace, lotosový květ, sansára, dharma, nirvána-satori, Óm mani padme aum, Ardžuna, Sávitří, Hanuman; TAO = cesta, rozum, Jing a Jang; důraz na správné chování a disciplínu; ahinsá (nenásilí), 4 základní sliby džívy, džinistická etika

25. Světová monoteistická náboženství

Základní okruhy: judaismus, křesťanství, islám, vznik světa, Adam a Eva a jejich „hřích“, židovské svátky, Ježíš Nazaretský, vznik církve a její působení ve společnosti, základy křesťanské věrouky, Mohammed, islámské svátky

Přidělené pojmy: stvoření, Starý Zákon, Tóra (pět knih Mojžíšových), predestinace, Mojžíš, David, Šalamoun, Jom kipur, Chanuka, Roš ha-šana, Pesach, evangelia a Nový zákon, trojjedinost, Vánoce, Velikonoce, Letnice, Zmrtvýchvstání, Zjevení, Hospodin, Bůh, Alláh, Mekka, Korán, Kaaba, pět pilířů islámu, hidžra, ramadán, džihád